

El solatge del vi

(ALDC, V, 975. El solatge del vi)

Ens referim als significants entorn de la “substància que es diposita al fons d’un recipient per sedimentació de les partícules que un líquid [el vi] porta en suspensió” (DIEC).

Una part dels mots troba la motivació en la idea de ‘sediment’. Així, *pòsit*, del llat. POSĪTUS, part. de PŌNĒRE ‘posar’, amb les var. *poit* 8, amb caiguda de la [z], *pòvit* 36, de l’anterior amb una [b] antihiàtica; *empòsit* 61, 112 i *impòsit* 105, 110, formats amb el prefix *em-* i *im-*, respectivament; *depòsit* 4, 5, 163, *dipòsit* 3, pres del llat. DEPOSITUM, i *posso* 93, 168, manlleu al cast. *poso*, on és de verbal de *posar* (< PAUSARE ‘cessar, detenir-se’). *Solatge* i *solada* són der. de *sòl* (< SŌLUM ‘part plana i inferior d’un tot’) amb el suf. *-atge* (< -ATICU) i *-ada* (< -ATA), respectivament; var. del primer, *soliatge* 40, homonimitzat formalment amb *oli*, i del segon, *soladís* 88, 97, amb el suf. *-ís* (< -ICIU o -ITIU), de pertinença; *solim* 91, 104, amb el suf. col·lectiu *-im* (< -IMEN); *ressòls* 83, 84 i *ressolada* 107, amb el prefix iteratiu *re-*. *Mares* (s. XIV), del llat. MATER, en el sentit de “solatge que deixa [el vi] en el fons del seu vas o vaixell, tal com el llit d’un corrent d’aigua” (DECat); *manegassa* 184, var. assimilada de *maregassa*, der. de *mare*. *Baixos*, procedent de l’ant. *bas* (< BASSU) encreuat amb *baixar* (< *BASSIARE); *fe[θ]egada* 139, afí a l’arag., és un der. de *fe[θ]* (< FECEM ‘pòsit, impureses’). *Tartrà* (s. XVII) 49 (var. *tartà* 1, 2, 29) prové del llat. vg. TARTERUS més el suf. *-à* (< -ARE), amb les var. *tàrtaro* 110, 124, 137 i *tàrtara* 116, presos del cast. *tártaro*, forma mig sàvia del llat. TARTARUS; *rausa* 6, 13 és manlleu a l’oc., on significa ‘tartre’, i *fesa* 85 ho és a l’it. dial. *fesa* ‘tartre’ (it. *feccia*).

De penen de ‘restes premsades’ mots com *morca* (s. XIV) 153, 157, del llat. AMŪRCA, pròpiament ‘aigua procedent d’haver premsat l’oliva’; *vinassa* (s. XIII) 19, 182, del llat. VĪNACĒA, der. pejoratiu de *vi*, referit a ‘rapa, pell i pinyols premsats’, amb el compost *reví* ‘vi amb addició d’aigua, resaigües’ (s. XVII) 98; *rapa* ‘ràim despulat de grans’ 42 (← it. mer. *rappa*) (veg. mapa 666).

La idea de ‘brutícia’ és present en els mots *engrut* ‘matèria pastosa, bruta’ 27, del llat. tardà GLŪTEN ‘goma, aiguacuit’ × germ. GRŪTS ‘farinetes’; *soll* 169, 174, de verbal de *sollar*, potser del germ. SŪLJAN; *escuma* ‘escòria, impureses’ 78, del llat. SPŪMA × germ. SKUMS;

cacarrada 105, var. de *cagarada*, amb modificació eufèmica amb *caca*; *brutixa* 4, pres de l’oc. *brutige*, i *brut* 118 (“lo brut”), del llat. vg. *BRŪTTUS (cl. BRŪTUS), que va substituir l’ant. *sutze* (< SŪCĪDUS ‘humit’ → ‘brut’, per l’aplicació a la llana suada de les ovelles). L’associació amb ‘fang’ ha donat origen a *fang* 51 (< germ. FANI); *llot* 81 (< llat. LŪTUM); *llac* 111, de LACUS ‘dipòsit de líquids’ (veg. també PALDC, III, mapa 450).

Coneixen altres orígens o ens és dubtosa o desconeguda llur motivació els següents mots: *somta* (var. *sonta* 175-178, 180) podria derivar del llat. SUMPTA ‘escollida, gastada’, “parte que se separa del mosto y sedimenta y que luego se extrae y seca para otros usos” (Corriente), més que de l’ar. ZUNṬA ‘faixa, casquet de couro’, comparada amb una capa de líquid vinós (DECat, que posa en dubte la transcripció *somta* del DCVB, confirmada en les nostres enquestes, així com la seva localització en una població de l’Anoia, que donaria més versemblança a la proposta de Corriente). *Farga* 160-162, 164-166 podria provenir de l’ar. vg. hispànic FARG ‘argamassa, substància bituminosa’ (DECat), amb els der. *fargalada* (s. XIV), *forgalada* 135, per assimilació [a] > [o] a la consonant labial; *fragalada* 152, 177, 186, 187, 189, 190, amb metàtesi, *fregalada* 185, per dissimilació vocàlica i/o atracció de *fregar*; *falagada* 121, per metàtesi i dissimilació eliminatòria de *r*; per a *fargalada* s’ha proposat l’ar. andalusí ḤĀRBALA ‘acció de remoure’ més el suf. *-ada* (Corriente), però aleshores no s’explica el suposat mot originari *farga*. *Xalapa* 101 (pron. [tʃ]alap[ε]) deu ser una adaptació del cast. *jalapa* ‘arrel d’una planta d’acció purgant’ (< *raiz de Jalapa*). *Morondanga* 130, mot no recollit en els diccionaris, sembla una modificació de *mondongo* (← cast.), a partir del sentit de “conjunt de pinyols i molla interior d’una fruita voluminosa” (DCVB).

Pel que fa a la distribució areal, *solatge* i *mares* estan repartits entre el cat. or. i el cat. occ., mentre que *pòsit* és cat. central, sobretot sept., *fargalada* és especialment val., com *somta* –que tanmateix guaita en diverses localitats del cat. central–, i *baixos* és mall.

Són mots normatius *solatge*, *pòsit*, *vinassa*, des del DOrt, 1917; *mares*, *fargalada* i *baixos*, des del DG₁, 1932.